

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
СЕРІЯ: ПЕДАГОГІКА

2(35)' 2025

ЗАСНОВАНИЙ
У ВЕРЕСНІ 2008 РОКУ

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

ЗАПОРІЖЖЯ
2025

УДК 378 (066)
ББК 74.58
Н 34

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

- ВЕНЦЕВА Надія** – доктор педагогічних наук, професор кафедри менеджменту та адміністрування, Бердянський державний педагогічний університет (Україна);
- ВОРОВКА Маргарита** – доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та педагогіки мистецтва, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КОЛЕВА Красимира** – доктор філології, лектор, Шуменський університет «Єпископ Костянтин Преславський» (Республіка Болгарія);
- КОНОВАЛЕНКО Тетяна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської філології та методики викладання германських мов, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КРУГЛИК Владислав** – доктор педагогічних наук, професор кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КУЧАЙ Тетяна** – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (Україна);
- ЛЯПУНОВА Валентина** – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- МАКСИМОВ Олександр** – доктор педагогічних наук, професор кафедри хімії та хімічної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- НЕЧИПОРЕНКО Валентина** – доктор педагогічних наук, професор, ректор, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПАВЛЕНКО Анатолій** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПОЗДНЯКОВА Олена** – доктор педагогічних наук, перший проректор, доцент кафедри спеціальної освіти та психології, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна** – доктор соціологічних наук, професор, проректор з навчальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- СЕГЕДА Наталя** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри освітології та педагогіки мистецтва, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- ФУНТІКОВА Ольга** – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти, Маріупольський державний університет (Україна);
- ЦОКУР Ольга** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри романо-германської філології і методики викладання іноземних мов, Міжнародний гуманітарний університет (Україна);
- ШЕВЧЕНКО Юлія** – доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової і спеціальної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна).

РЕДАКЦІЯ

- Головний редактор**
СЕГЕДА Наталя
- Заступник головного редактора**
КОНОВАЛЕНКО Тетяна
- Відповідальний редактор**
ДУБЯГА Світлана
- Редактор-перекладач**
БАРАНЦОВА Ірина
- Коректор**
МАДЕНОВА Олена
- Комп'ютерна верстка**
ОДНОРОГ Тетяна
- Адреса редакції**
вул. Наукового містечка, 59,
м. Запоріжжя, Запорізька область,
Україна, 69000
e-mail: pedagogy@mdpu.org.ua

Присвячений актуальним проблемам гуманітаризації і гуманізації освіти. Автори розглядають освітні феномени та явища у філософсько-антропологічному вимірі, порушують проблеми творчого розвитку суб'єктів навчання і виховання, висвітлюють концептуальні позиції та експериментальні методики щодо вдосконалення сучасної педагогічної освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького протокол №5 від 21 листопада 2025 року

<http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv>

Входить до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з педагогічних наук (спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки, 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014 Середня освіта, 015 Професійна освіта відповідно до Наказу МОН України від 02.07.2020 №886.
<http://nfv.ukrintei.ua/view/5b1925e27847426a2d0ab4b6>

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 14524-3495Р від 15.09.2008 р.
Свідоцтво про державну перереєстрацію
КВ № 22131-12031 ПР від 16.05.2016 р.

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-58

© Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2025

ЗМІСТ

ОСВІТА У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ

Зіненко Наталя	
Неологізми в сучасних англійських засобах ЗМІ	7
Барбашова Ірина	
Кластеризація – ознака партнерства та кооперації у сфері вищої освіти в Україні.....	16
Биков Валерій, Рогушина Юлія, Кохан Олександр, Євтушок Іван, Литовченко Олександра	
Онтологічний підхід до аналізу цифрових навичок користувачів аналітичних порталів: досвід опитування редакторів УЕЕО	23
Бунчук Оксана	
Духовно-моральна культура сучасної молоді як об’єкт педагогічного аналізу.....	35
Гузь Наталія, Гузь Володимир	
Психолого-педагогічний супровід батьків дітей раннього віку у подоланні стресу та тривоги..	40
Дубяга Світлана, Дьоміна Владислава	
Європейські підходи до мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами	50
Коноваленко Тетяна, Загоруйко Людмила	
Вплив міжнародних проєктів на досконалість навчання і викладання у вищій освіті України...	56
Федюніна Олена	
Інтеграція європейських стандартів академічної доброчесності у підготовку вчителя-філолога.....	68
Шевченко Юлія, Кондратенко Валентина	
Готовність здобувачів педагогічних спеціальностей до формування толерантності як європейської цінності у дітей в інклюзивному класі.....	75

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Баранцова Ірина	
Міжкультурні ігрові прийоми до викладання мови.....	81
Вахняк Надія	
Педагогічні умови успішної адаптації дітей раннього віку до освітнього середовища закладу дошкільної освіти	89
Воровка Маргарита	
Комплекс умов із реалізації дидактичного потенціалу інформаційних технологій у математичному розвитку дітей шкільного віку	98
Врубель Ганна	
Роль музикотерапії в структурі сучасних здоров’язберігаючих освітніх технологій.....	104
Ляпунова Валентина, Волік Наталія	
Способи використання когнітивного розвитку індивіда для покращення освіти дітей дошкільного віку	111
Полякова Лариса	
Козацькі освітні традиції та використання їх елементів для виховання патріотизму в молоді ..	119
Черкашина Крістіна	
Застосування методів розвитку критичного мислення у початковій освіті	125
Шершньова Олена	
Вплив інклюзивного освітнього середовища на розвиток техніки мовлення та комунікативної культури дітей молодшого шкільного віку	131

СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Барус Маріанна, Дюжикова Юлія, Скрипська Ольга, Четвертак Тетяна	
Використання методу проєктів у вивченні органічної хімії.....	137
Борідко Ольга	
Інтерактивні методи навчання як чинник формування ефективної комунікації у студентів вищої школи	145

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ – ОЗНАКА ПАРТНЕРСТВА ТА КООПЕРАЦІЇ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ірина Барбашова

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

Проаналізовано проблему партнерства закладів вищої освіти на засадах кластерного підходу – наукового напрямку, що досліджує можливості розвитку системи освіти шляхом створення освітніх кластерів. Висвітлено ознаки освітньо-наукової та освітньо-виробничої кластеризації вищої освіти. Розкрито риси освітньо-наукового кластера, досвід наукової діяльності МДПУ імені Богдана Хмельницького в контексті програми міжнародної взаємодії у сфері освіти, молоді та спорту Еразмус+. Визначено характеристики освітньо-виробничого кластера, переваги його учасників від кластерної взаємодії. Пояснено зростання інтересу до здобуття освіти за дуальною формою навчання, акцентовано на доцільності співпраці закладів вищої освіти зі стейкхолдерами, функції яких подано на прикладі МДПУ імені Богдана Хмельницького.

Ключові слова:

вища освіта; кластеризація; освітньо-науковий кластер; освітньо-виробничий кластер; дуальна освіта; стейкхолдери.

Resume:

Barbashova Iryna. Clustering as a feature of partnership and cooperation in higher education of Ukraine.

The problem of partnership between higher education institutions based on a cluster approach is analyzed.

The features of an educational and scientific cluster (interdependence and cooperation between participants; strengthening each other's competitive advantages; generation of innovations in educational and scientific activities; production of synergistic effects; commercialization of scientific research), and the experience of scientific activity at Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University in the context of the international cooperation during the Erasmus+ program, in the field of education, youth, and sports are described.

The characteristics of the educational and industrial cluster (training of competitive employees; development of instruments for collective bargaining regulation of labor relations, improving the efficiency of educational and industrial processes through the introduction of innovative technologies; introduction of new professions taking into account the needs of the labor market) and the advantages of its participants from cluster interaction are identified.

The interest in dual forms of education is explained (combining education in educational institutions with on-the-job training), with an emphasis on cooperation between higher education institutions and stakeholders (people who have an interest in the activities of a higher education institution, depend on it, or can have an influence on its activities), the typology and functions of which are presented using the example of the Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University.

Areas for further research are related to the analysis of clustering processes at other levels of education, in particular specialized secondary and extracurricular education.

Key words:

higher education; clustering; educational and scientific cluster; educational and industrial cluster; dual education; stakeholders.

Постановка проблеми. В умовах глобальної конкуренції та посилення боротьби за найкращих робітників набуває актуальності проблема їхньої якісної професійної підготовки. Відповіддю на ці виклики є намагання закладів вищої освіти досягти кооперації та партнерства з широким колом учасників ринку освітніх послуг шляхом створення освітніх кластерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На пошук способів розв'язання зазначеної проблеми спрямовано чимало наукових розвідок, що висвітлюють різні аспекти кластеризації у вищій освіті. Так, визначенню понять «кластер», «кластерний підхід», «освітній кластер», виявленню видів і структури освітніх кластерів присвячені публікації С. Бебко, О. Білика, А. Дорохіна, Н. Колісніченко, Л. Сліпчишин та ін. Характеристику супутніх понять – «дуальна форма здобуття освіти» і «стейкхолдери» відображено в роботі О. Анісімової та А. Горлової, а також у низці державних та інституційних нормативних документів, зокрема в Законі України «Про освіту», Розпорядженні КМ України «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», Наказі МДПУ імені Богдана Хмельницького «Положення про стейкхолдерів

освітніх програм у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького».

Формулювання цілей статті. Метою пропонованої статті є обґрунтування теоретичних засад та визначення практичних аспектів функціонування освітньо-наукових і освітньо-виробничих кластерів у сфері вищої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах інтенсивної інтеграції, інтернаціоналізації та цифровізації світового освітнього простору, значного посилення конкуренції на ринку освітніх послуг заклади вищої освіти в Україні (далі – ЗВО) прагнуть до взаємного партнерства, кооперації освітніх ресурсів, намагаються будувати власну діяльність на засадах випереджального розвитку, відкритості до нового, гнучкості інноваційних процесів. Проблема партнерства та кооперації ЗВО дослідники пропонують розв'язувати на засадах кластерного підходу – наукового напрямку, пов'язаного з пошуком і реалізацією можливостей розвитку системи освіти шляхом створення освітніх кластерів і управління ними (Білик, 2025, с. 5). При цьому дефініцію «кластер» (від англ. *cluster* – група) вчені тлумачать як сукупність (групу) суб'єктів (елементів) зі схожими або

відмінними характеристиками, а «освітній кластер» – як середовище гармонізації інтересів та інституціоналізації взаємодії суб'єктів регіонального ринку праці (Колісниченко, 2024, с. 107, 108).

Маємо підстави твердити, що на сучасному етапі кластеризація в галузі вищої освіти відбувається у двох напрямках – освітньо-науковому й освітньо-виробничому.

Освітньо-науковий кластер – інноваційно-інституційне та добровільне об'єднання ЗВО, що мають спільну мету й можливості, тісно співпрацюють з науковими установами, органами влади та управління, платформами громадянського суспільства, громадськими організаціями з метою підвищення конкурентоспроможності освітньо-наукових послуг, сприяння соціально-економічному розвитку територій, нарощуванню людського капіталу й підвищенню якості життя (Сліпчишин, & Дорохін, с. 90).

Структуру освітньо-наукового кластера зазвичай складають: ядро кластера (певний ЗВО чи освітня установа), елементи кластера (освітні та наукові установи, підприємства, органи влади, некомерційні організації тощо), вертикальні та горизонтальні зв'язки між елементами, нормативно-законодавче забезпечення функціонування кластера. Основними принципами діяльності освітньо-наукового кластера вчені вважають цілісність, законність, розвиток, ефективність, ресурсне забезпечення, корпоративну культуру, комплексність і сталість.

Істотними рисами освітньо-наукового кластера визнано: взаємозалежність учасників, їхню кооперацію; взаємодоповнення та посилення конкурентних переваг один одного; міжгалузевий характер взаємодії, генерацію інновацій в освітній і науковій діяльності; постійний розвиток, продукування синергетичних і кумулятивних ефектів; комерціалізацію наукових досліджень. У довгостроковій перспективі ЗВО досягають означених рис завдяки дії *ефекту масштабу* – кластери в освітньо-науковій діяльності сприяють розвитку окремих закладів, а також розвитку населених пунктів, де їх розміщено; дозволяють залучати інвестиції та людський капітал, дають змогу розвивати форми співпраці між публічною владою та сектором освіти (Бебко, с. 3).

Науковці додають, що освітньо-наукові кластери є специфічними платформами співпраці різних суб'єктів у напрямку освіти та наукових досліджень, надають доступ до ресурсів, що їх можна спільно використовувати; дозволяють формувати стабільну пропозицію на ринку освітніх послуг і задовольняти попит на ці

послуги з боку споживачів. Також учасники кластера швидко реагують на зміни шляхом своєчасного поширення інформації. Вагомість кластера полягає ще в отриманні доступу до публічних благ, а саме до новітніх наукових розробок, досліджень ринку освітніх послуг, консалтингу від експертів (зовнішніх звітів і рекомендацій), роботи в спеціалізованих лабораторіях тощо.

Прикладом кластеризації міжнародного освітнього простору є реалізація освітньої програми Європейського Союзу Tempus, яка має за мету модернізацію вищої освіти шляхом добровільної співпраці університетів у спільних проєктах. З 2014 р. Європейським Союзом відкрито програму міжнародної взаємодії у сфері освіти, молоді та спорту Еразмус+, що підтримує проєкти співпраці, заходи мобільності, професійної підготовки. Мета цієї програми полягає у вдосконаленні навичок працевлаштування студентів, сприянні конкурентоздатності, досягненні високої якості викладання й навчання, модернізації системи вищої освіти, розвитку освітнього потенціалу, підтримці Болонського процесу.

У контексті програми Еразмус+ Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького наразі має 35 міжнародних угод про співпрацю з Польщею, Румунією, Молдовою, Болгарією, Австрією, Швейцарією, Туреччиною та іншими країнами, а також з окремими ЗВО Болгарії, Естонії, Литви, Індонезії, Польщі, США, Франції. На сьогодні в університеті реалізують 8 міжнародних проєктів. Пріоритетним напрямом міжнародної діяльності університету є організація та підтримка академічної мобільності професорсько-викладацького складу університету та студентів.

В умовах функціонування освітньо-наукових кластерів виникають можливості використовувати транснаціональну взаємодію університетів і формувати мережеві моделі їхньої співпраці в міжнародному освітньому просторі. Однією з таких форм є, на думку С. Бебко, створення міжнародних *освітньо-наукових консорціумів*. Мета такого консорціуму – об'єднати зусилля провідних ЗВО різних країн для впровадження найкращих освітніх практик та поширення сучасних освітніх програм, комерціалізувати наукові дослідження, представляти інтереси учасників на національному та світовому ринках освітніх послуг. Співпрацю в міжнародних консорціумах спрямовують на формування нових вимог до освітніх стандартів і програм, упровадження в національні освітні програми міжнародних освітніх компонентів, розвиток інституційного

партнерства. Створення консорціумів має ще один незаперечний ефект – підвищення рівня доступності вищої освіти для різних груп населення (Бєбко, 2020, с. 4).

Зазначимо, що поряд з безсумнівними перевагами освітньо-наукової кластеризації у вищій освіті, а це – ефективне використання ресурсів, створення нових можливостей для інноваційних наукових досліджень, підвищення якості освіти та підготовки кадрів, збільшення конкурентоспроможності учасників, розвиток регіону тощо – вона має певні недоліки. До них дослідники відносять складнощі в координації та управлінні, необхідність значних фінансових вкладень, можливі конфлікти інтересів між учасниками.

Освітньо-виробничий кластер – це добровільна взаємодія органів виконавчої влади, ЗВО та підприємств різних форм власності, громадських організацій на принципах спільності інтересів, спрямована на впровадження результатів інтелектуальної діяльності в практику підприємств та організацій реального сектора економіки, підвищення конкурентоспроможності регіонального виробництва та створення умов для розширеної диверсифікації (змінення, урізноманітнення), а також підготовку та випуск висококваліфікованих фахівців, їхнє успішне працевлаштування (Сліпчишин, & Дорохін, с. 90). Кластерна взаємодія уможливує отримання студентами практичних навичок, а підприємствами – працівників, які відповідають їхнім вимогам.

Головними завданнями освітньо-виробничих кластерів визнано підготовку конкурентоспроможних працівників, формування інструментів колективно-договірного регулювання трудових відносин між системою вищої освіти та підприємствами, підвищення ефективності освітнього й виробничого процесів шляхом впровадження інноваційних технологій навчання, запровадження нових професій з урахуванням потреб і вимог регіонального ринку праці.

В освітньо-виробничій кластерній моделі єдність усіх її складників досягають завдяки координації суб'єктів діяльності. Для кожного учасника освітньо-виробничого кластера є цілком визначені переваги:

- для органів влади – виконання регіональних програм, спрямованих на створення умов для економічного зростання регіону; розвиток регіональних освітніх програм;

- для підприємств і роботодавців – якісне кадрове забезпечення виробництва, зниження витрат, пов'язаних з підготовкою,

перепідготовкою та підвищенням кваліфікації персоналу;

- для ЗВО – здійснення ефективної освітньої діяльності відповідно до потреб замовників кадрів, апробація впровадження передових педагогічних технологій, зміцнення матеріальної бази;

- для громадськості – зниження соціально-економічної напруги в суспільстві, зростання активності життєвої позиції громадян, зменшення ризику безробіття.

Основні характеристики освітньо-виробничих кластерів:

Спільна розробка освітніх програм: ЗВО та підприємства спільно аналізують потреби ринку праці та розробляють освітні програми, що відповідають цим потребам.

Практична підготовка: студенти проходять практику на підприємствах, беруть участь у реальних проєктах, а це дозволяє їм сформулювати практичні навички та отримати досвід роботи.

Взаємодія у сфері наукових досліджень: кластери сприяють взаємодії між науковцями та виробничниками, що уможливує впровадження результатів наукових досліджень у виробництво.

Обмін досвідом і знаннями: кластери забезпечують обмін досвідом між представниками освітніх і виробничих установ, що позитивно впливає на підвищення якості освіти та виробництва.

Сприяння працевлаштуванню: студенти, які навчаються в умовах кластера, мають більше можливостей для працевлаштування, оскільки вони вже мають певний практичний досвід і добре знайомі з вимогами ринку праці.

Сучасному стану функціонування освітньо-виробничих кластерів властиво послаблення зв'язків освітніх закладів з бізнес-партнерами. Це зумовлено повномасштабними воєнними діями в країні, масовою релокацією як освітніх закладів, так і підприємств, неможливістю з цієї причини виконувати свої партнерські зобов'язання.

За таких умов стійко зростає інтерес суспільства до здобуття освіти за дуальною формою підготовки фахівців. Згідно з нормативними документами *дуальна форма здобуття освіти* (від лат. *dualis* – подвійний) передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах і організаціях для набуття певної кваліфікації на основі відповідного договору (*Про освіту*, 2025).

Бізнес-структури на основі взаємовигідного партнерства із закладами вищої освіти отримують готових фахівців, підготовку яких організовано виключно за вимогами цих структур. Для цього розробляють програми дуального навчання, що комбінують теорію та

практично апробовані інновації. Дуальні знання студенти отримують у двох різних установах: теоретичні знання – в освітніх закладах, практичні ж фази навчання проходять на підприємстві. Поєднання практики й теорії триває протягом усього періоду навчання. Саме таким алгоритмом дуальна форма освіти відрізняється від класичної, що недостатньо насичена компетентнісними методиками здобуття практичних знань і навичок.

Кластери дуальної освіти здебільшого впроваджують у галузях економіки, техніки та соціального забезпечення. Студенти під час дуального навчання можуть отримувати за свою працю на підприємстві грошову винагороду, а після його завершення – роботу, до якої вони вже будуть підготовлені.

В Україні розроблено Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою освіти, у якій чітко визначений *баланс інтересів* закладів освіти, роботодавців та здобувачів освіти.

Заклад освіти:

- забезпечує теоретичну підготовку, цілісність освітньої програми навчання, відповідність стандартам освіти та професійним стандартам, несе відповідальність за якість підготовки здобувачів освіти;

- спільно з роботодавцем визначає освітні програми для організації освітнього процесу за дуальною формою здобуття освіти;

- проводить відбір підприємств, установ та організацій, що надають місця практичної підготовки за дуальною формою здобуття освіти;

- спільно з визначеними роботодавцями розробляє і затверджує навчальний план відповідної освітньої програми, забезпечує узгодження змісту теоретичної та практичної частини програми;

- координує навчання здобувача освіти на підприємстві та разом з представником підприємства приймає звіт про результати навчання за дуальною формою здобуття освіти, оцінює результати;

- затверджує відповідні внутрішні документи, призначає осіб / підрозділи, що відповідатимуть за впровадження дуальної форми здобуття освіти тощо.

Роботодавець:

- забезпечує дотримання встановлених законодавством вимог з охорони праці;

- разом із закладом освіти бере участь у розробленні та затвердженні освітніх програм та навчального плану;

- бере участь у відборі здобувачів освіти на навчання за дуальною формою здобуття освіти;

- веде постійний діалог із закладом освіти та здобувачем освіти щодо етапів і результатів навчання шляхом призначення відповідального

за співпрацю із закладом освіти за дуальною формою здобуття освіти;

- оцінює разом із закладом освіти результати навчання згідно з освітньою програмою;

- надає робоче місце здобувачу освіти на підприємстві, в установі чи організації, що передбачає грошову винагороду;

- відповідно до законодавства закріплює за здобувачами освіти кваліфікованого працівника;

- надає необхідні ресурси та інформаційні матеріали для виконання роботи, створює необхідні умови й можливості для виконання здобувачем освіти навчального плану тощо.

Здобувач освіти має:

- відповідально ставитися до виконання навчального плану згідно з графіком навчального процесу відповідно до цілей і завдань навчання на робочому місці;

- дотримуватися правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства, установи чи організації;

- підтримувати контакт з особою, відповідальною за виконання освітньої програми дуальної форми здобуття освіти, своєчасно інформувати роботодавця та представника закладу освіти в разі виникнення проблемних питань;

- дотримуватися правил охорони праці, виробничої санітарії, гігієни праці та протипожежної охорони;

- нести матеріальну відповідальність за обладнання та майно відповідно до укладеного договору;

- своєчасно на належному рівні виконувати завдання, покладені на нього під час навчання на робочому місці, та індивідуальні завдання згідно з навчальним планом (*Про схвалення Концепції підготовки фахівців ...*, 2018).

Прикладами підготовки фахівців за дуальною формою навчання є досвід Волинського національного університету імені Лесі Українки, Державного торговельно-економічного університету, Державного університету економіки і технологій, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Одеського державного аграрного університету, Полтавського державного аграрного університету, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Українського державного університету залізничного транспорту та ін. Проте, більшість ЗВО вважають дуальною формою навчання велику кількість годин практики на виробництві або заочну форму навчання. Але насправді дуальна програма навчання вимагає, щоб студент

проводив на робочому місці та в закладі освіти приблизно однакову кількість годин.

Для розвитку системи дуальної освіти та подолання багатьох проблем у підготовці фахівців на рівні держави вчені радять: визначити реєстр спеціальностей, за якими можливо застосувати цю систему освіти; сформулювати перелік базових підприємств, які мають ресурсні можливості впровадження дуальної системи освіти та готові до партнерства із ЗВО; виробити до них відповідні ресурсні вимоги та розробити спільно з роботодавцями рекомендації щодо впровадження дуальної моделі навчання; забезпечити виділення на підприємствах лекційних аудиторій, навчальних полігонів і лабораторій; керівникам ЗВО укласти договори з підприємствами; запровадити стажування викладачів спеціальних дисциплін на курсах підвищення кваліфікації; вести роботу щодо підготовки викладачів освітніх закладів з організації дуальної освіти.

Отже, нині запровадження дуальної освіти є ознакою інновацій в освіті та її реформування, вимагає створення освітніх програм нового покоління, структурування змісту професійної та вищої освіти на основі комплексного підходу, розроблення практико-орієнтованих технологій навчання, зокрема безпосередньо на виробництві.

Ще одним важливим аспектом кластеризації вищої освіти є співпраця науково-педагогічних працівників ЗВО зі стейкхолдерами.

Стейкхолдери (від англ. *stakeholders* – зацікавлені сторони) – фізичні та юридичні особи, які мають інтерес у діяльності закладу вищої освіти, певною мірою залежать від нього або можуть впливати на його діяльність. У Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького особливості взаємодії зі стейкхолдерами відображено у відповідному Положенні.

Згідно із зазначеним документом університет працює з групами зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів, виокремлених за типом впливу.

Зовнішніми стейкхолдерами є:

- держава, яка визначає пріоритетні напрями розвитку освіти та соціуму в цілому, окреслює стратегію розвитку людських ресурсів і пріоритетних галузей, здійснює нормативно-правове регулювання діяльності університету та основне замовлення на підготовку фахівців вищої освіти шляхом розподілу державного замовлення на підготовку кадрів;

- центральні та регіональні органи державної влади;

- територіальні громади, органи місцевого самоврядування, зацікавлені в розвитку локального ринку праці;

- роботодавці (великі, середні та малі підприємства й організації різних форм власності та сфер діяльності), зацікавлені в компетентних фахівцях, які відповідають сучасним вимогам ринку праці;

- здобувачі середньої освіти, абітурієнти та їхні батьки, які перебувають на стадії вибору закладу вищої освіти;

- замовники освітніх послуг (підприємства, організації, установи, фізичні особи);

- випускники університету;

- інвестори, донори та благодійники, які зацікавлені в розвитку наукових досліджень та інноваційних технологій, організації-партнери в реалізації державних і міжнародних програм;

- освітні й наукові установи різних типів, рівнів акредитації та їхні співробітники;

- фахівці-практики, яких залучають до освітнього процесу з реалізації певних освітніх програм;

- кадрові агенції з підбору висококваліфікованих фахівців;

- громадські організації та об'єднання, зацікавлені в соціальному партнерстві;

- професійні спілки, що мають інтерес у провадженні освітньої діяльності на засадах суспільної солідарності;

- національні та міжнародні агенції із забезпечення якості освіти.

Внутрішніми стейкхолдерами є:

- науково-педагогічні, педагогічні працівники університету;

- здобувачі вищої освіти університету;

- навчально-допоміжний і адміністративно-управлінський персонал;

- первинні профспілкові організації, які здійснюють правовий, соціально-економічний захист членів профспілки в процесі освітньої діяльності.

До компетенцій зовнішніх стейкхолдерів належать: рецензування освітніх програм тих чи інших спеціальностей у частині, що стосується фахової підготовки. Проте це не означає, що вони мають повноваження втручатися безпосередньо в процес освітньої підготовки та в академічний складник щодо формування результатів навчання здобувачів вищої освіти. Внутрішні стейкхолдери сприяють формуванню громадської думки щодо закладу вищої освіти, покращенню його репутації, впливають на його ринковий імідж, беруть участь у моніторингу якості освітнього процесу (*Положення про стейкхолдерів освітніх програм ...*, 2023).

Існують й інші підходи до категоризації стейкхолдерів. Так, за рівнем зацікавленості їх об'єднують в групи ключових і опосередковано зацікавлених. До першої групи відносять здобувачів освіти, роботодавців, представників

державних установ, які мають найбільший вплив на діяльність закладу вищої освіти та його успішність. До другої належать батьки та громадськість, які мають опосередкований вплив на ЗВО.

Також виокремлюють групи стейкхолдерів за ступенем впливу: ті, які мають суттєвий вплив і можуть диктувати свої умови (держава та роботодавці), і ті, які мають обмежений вплив (здобувачі освіти та їхні батьки).

Взаємодію стейкхолдерів з педагогічними колективами ЗВО та майбутніми фахівцями реалізують із застосуванням багатьох *методів*. Їхній вибір залежить від значної кількості факторів – цілей і завдань співпраці, типів стейкхолдерів та їхніх потреб, можливостей і ресурсів закладу вищої освіти. Поширеними серед них є, на думку О. Анісімової та А. Горлової, такі:

Інформаційно-комунікаційні методи співпраці: інформування (публікація інформації про діяльність закладу вищої освіти на вебсайті, у соціальних мережах, засобах масової інформації); консультування (проведення зустрічей, семінарів, конференцій зі стейкхолдерами); зворотний зв'язок (опитування, анкетування, фокус-групи).

Організаційно-діяльнісні методи співпраці: створення спільних робочих груп для розроблення та реалізації освітніх програм, оцінювання якості освіти, розвитку закладу вищої освіти; участь стейкхолдерів в управлінні ним (членство в наглядовій раді, учених рада, інших органах управління); функціонування ради стейкхолдерів і спілки роботодавців (організація стажувань, практик, працевлаштування випускників).

Навчально-методичні: розроблення та реалізація спільних освітніх програм з урахуванням потреб ринку праці та думки стейкхолдерів; залучення до освітнього процесу

(проведення лекцій, майстер-класів, тренінгів тощо).

Стейкхолдерів доцільно долучати до викладацької діяльності. Наприклад, представники стейкхолдерів можуть проводити лекції та майстер-класи для здобувачів освіти та викладачів з метою обміну знаннями та досвідом. Різні види практик і стажування дають можливість майбутнім фахівцям набутти практичного досвіду та налагодити зв'язки з потенційними роботодавцями. У ЗВО широко практикують менторство, яке полягає в наставництві, консультуванні та допомозі в розвитку кар'єри (Анісімова, & Горлова, 2024, с. 54).

В умовах запровадження дистанційної форми навчання змінюють і способи організації спільної діяльності. Так, усе популярнішими в налагодженні та підтримці взаємодії стають онлайн-платформи. Цьому сприяють такі їхні переваги: доступність (24/7 з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету); інтерактивність (різні інтерактивні інструменти для спілкування, обміну інформацією та співпраці); ефективність (економія часу та ресурсів, а відтак – оптимізація процесу взаємодії зі стейкхолдерами); масштабованість (є можливість залучати до співпраці велику кількість стейкхолдерів) (Анісімова, & Горлова, 2024, с. 54–55).

Висновки дослідження й перспективи подальшої роботи. Отже, партнерська взаємодія ЗВО з іншими організаціями в умовах освітньо-наукових і освітньо-виробничих кластерів дозволяє підсилити конкурентоспроможність їхніх учасників на ринку освітніх послуг, сприяє розвитку регіонів, у яких ці кластери створені та успішно функціонують. Подальші наукові пошуки доречно пов'язати з аналізом процесів кластеризації на інших рівнях освіти, зокрема профільної середньої та позашкільної.

Список використаних джерел

- Анісімова, О. Є., & Горлова, А. В. (2024). Роль стейкхолдерів у вдосконаленні освітнього процесу педагогічного факультету. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 105, 50–57. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-105-7>
- Бєбко, С. В. (2020). Кластеризація освітнього простору та створення міжнародних консорціумів. *Економіка та суспільство*, 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-65>
- Білик, О. (2025). Кластеризація у державному управлінні та у сфері освіти. *Філософія та управління*, 4 (8), 1–14. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.4.10>
- Колісниченко, Н. М. (2024). Кластер у секторальній відбудові освіти України. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: *Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*, 2, 107–113. DOI: <http://doi.org/10.20998/2227-6890.2024.2.16>
- Положення про стейкхолдерів освітніх програм у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. (2023).

References

- Anisimova, O. Ye., & Horlova, A. V. (2024). Role of stakeholders in improvement of the higher education institution educational process. *Collection of research papers «pedagogical sciences»*, 105, 50–57. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-105-7>
- Bebko, S. V. (2020). Klasteryzatsiia osvithnoho prostoru ta stvorennia mizhnarodnykh konsortsiiumiv. [Clustering of educational space by creating international consortiums]. *Economy and Society*, 22. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-65>
- Bilyk, O. (2025). Klasteryzatsiia u derzhavnomu upravlinni ta u sferi osvity. [Clustering in public administration and education]. *Philosophy and Governance*, 4 (8), 1–14. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.4.10>
- Kolisnichenko, N. M. (2024). Klaster u sektoralnii vidbudovi osvity Ukrainy. [Cluster in sectoral recovery of Ukraine's education]. *Bulletin of the National Technical University*

Наказ МДПУ імені Богдана Хмельницького від 21.06.2023 № 31/01-05. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/485_stejkholderi-OP_21.06.2023.pdf

Про освіту. (2025). Закон України від 22.09.2025 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. (2018). Розпорядження КМ України від 19.09.2018 № 660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text>

Сліпчишин, Л., & Дорохін, А. (2024). Кластеризація як інноваційний механізм підготовки сучасних конкурентоспроможних фахівців. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії*: зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 04.04.2024). Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 88–92. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/45403/2024-clasteryzacija%20prof%20pidgotovky.pdf?sequence=1>

«KhPI». Series : Actual problems of Ukrainian society development, 2, 107–113. [in Ukrainian]. DOI: <http://doi.org/10.20998/2227-6890.2024.2.16>

Polozhennia pro steikkholderiv osvitynikh prohram u Melitopolskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti i meni Bohdana Khmelnytskoho [Regulations on stakeholders in educational programs at Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky]. Order of the Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University of 21.06.2023 No. 31/01-05. [in Ukrainian]. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/485_stejkholderi-OP_21.06.2023.pdf

On Education. Law of Ukraine of 22.09.2025 No. 2145-VIII. [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?lang=en#Text>

On approval of the Concept of training specialists through dual education. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 19.09.2018 No. 660-2018-p. [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/660-2018-%D1%80?lang=en#Text>

Slipchysyn, L., & Dorokhin, A. (2024). Klasteryzatsiia yak innovatsiinyi mekhanizm pidhotovky suchasnykh konkurentospromozhnykh fakhivtsiv, [Clustering as an innovative mechanism for training modern competitive specialists], *Rozvytok profesiinoi kultury maibutnykh fakhivtsiv: vyklyky, dosvid, stratehii, materialy Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferensii* [Development of the professional culture of future specialists: challenges, experience, strategies: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference]. Kyiv. [in Ukrainian]. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/45403/2024-clasteryzacija%20prof%20pidgotovky.pdf?sequence=1>

Відомості про автора:

Барбашова Ірина Анатоліївна

i.a.barbashova@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2025-35-136-16-22

Матеріал надійшов до редакції 15. 09. 2025 р.
Прийнято до друку 04. 10. 2025 р.

Information about the author:

Barbashova Iryna Anatoliivna

i.a.barbashova@gmail.com

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State
Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2025-35-136-16-22

Received at the editorial office 15. 09. 2025.
Accepted for publishing 04. 10. 2025.